واکاوی نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی-اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی

سعید سجادی اناری[*۱]، غلامعلی افروز[۲]، معصومه ضابطی آرانی[۳]*

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: پیوند روشنی بین کیفیت برنامه سال‌های اولیه کودکی و موفقیت تحصیلی و اجتماعی فرد در سال‌های آتی زندگی وجود دارد. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف واکاوی نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی-اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی به انجام رسید.

روش پژوهش: روش پژوهش مطالعه حاضر، کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. نمونه پژوهش ۲۰ نفر از مادران بودند که با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاکی انتخاب شدند. داده‌های این پژوهش با تکیه بر تجارب زیسته مادران و با انجام مصاحبه نیمه ساختاریافته در مورد نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی- اجتماعی مورد واکاوی قرار گرفت. بررسی روایی صوری پرسش‌های مصاحبه، با نظرا ساتید گروه روان‌شناسی و صاحب‌نظران حوزه پژوهش‌های کیفی انجام شد. داده‌های به دست‌آمده با استفاده از روش هفت‌مرحله‌ای کلایزی و نرم افزار MAXODA نسخه ۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر در ۲ مضمون اصلی، مهارت‌های شناختی با ۷ زیرمضمون «حافظه فعال، پردازش دیداری، بازشناسی، یادآوری و پردازش اطلاعات، حل‌مسأله و بازی‌های هدفمند» و مهارت‌های اجتماعی با ۴ زیرمضمون « خانواده، کلاس‌های آموزشی، ارتباط با همسالان و توانمندی در مهارت‌های اجتماعی» به دست آمد.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به این‌که موفقیت کودکان در مدرسه به رویدادهایی بستگی دارد که قبل از سن مدرسه تجربه کرده‌اند، لازم است که کودکان قبل از ورود به دبستان با انجام برنامه‌های هدفمند در مهارت‌های بنیادی مانند مهارت‌های شناختی و اجتماعی که لازمه موفقیت تحصیلی در سنین مدرسه است، توانمندی کسب کنند.

واژگان کلیدی: مهارت‌های شناختی- اجتماعی، نگرش، مادران، کودکان پیش‌دبستانی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۵/۶ تاریخ پذیرش:۱۴۰۰/۵/۲۷

---

۱. دکتری تخصصی روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول*: Sajjadi.saeid@ut.ac.ir)
۲. استاد ممتاز، گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۳. کاندیدای دکتری روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

کودکی اولین و مهم‌ترین دوره زندگی انسان و دوره‌ای شاخص جهت توسعه مهارت‌های بنیادی است(مفیدی، ۲۰۱۴). در این دوره کودک یک یادگیرنده فعال در ساختار یادگیری و فهمیدن می‌باشد و دانشی که در این دوران به‌دست می‌آورد، بسیار مهم و تعیین‌کننده است(کروگ و اسلنتز[۱] ۲۰۱۱). با توجه به این‌که مقدار قابل توجهی از یادگیری در سنین پایین اتفاق می‌افتد، آموزش صحیح و مؤثر در این دوره باعث رشد بهنجار در دوره‌های بعد خواهد شد(روسکسوس[۲] ۲۰۰۹). تجارب سال‌های اولیه کودکی، موجب شکل‌گیری پایه و اساس شخصیت کودک می‌شود. آگاهی از این موضوع ما را به سمت بیشترین سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش کودکان در سنین اولیه زندگی به‌عنوان پربازده‌ترین نوع مداخله نسبت به سال‌های بعد، سوق می‌دهد(هکمن و موسو[۳] ۲۰۱۴). بر همین اساس در بیشتر کشورهای پیشگام از خدمات مراقبت کودکان و آموزش‌های جامع به آن‌ها در دوره پیش‌دبستانی استفاده می‌شود، به‌نحوی که امروزه تخمین زده می‌شود از هر چهار کودک، سه نفر از خدمات اولیه بهنگام استفاده می‌کنند(گوته و همکاران،[۴] ۲۰۱۷).

کسب مهارت‌های شناختی– اجتماعی باعث می‌شود تا کودک، اطلاعات را در ارتباط با دیگران تبادل، دریافت و پردازش کند. این روش‌ها شامل برخی فرآیندهای شناختی مانند ارتباطات و دیدگاه یادگیری است. چنین مهارت‌هایی را به‌عنوان توانایی تعامل با دیگران در موقعیت اجتماعی معین به‌روش ویژه تعریف می‌کنند که از نظر اجتماعی هم برای شخص و هم برای دیگران مفید است(فورستر،[۵] ۲۰۱۳). برقراری تعامل بین‌فردی موثر، یکی از ویژگی‌های دانش‌آموزان موفق است. در مدرسه دانش‌آموزان هرچه بتوانند با دیگران، اشیاء اطراف و حتی لحظه‌های زندگی خود ارتباط بهتر و مؤثرتری برقرار کنند، احساس مؤفقیت بیشتری خواهند داشت. از این رو دانش‌آموزانی که تعاملات بین‌فردی مناسبی دارند باید به روش‌ها و مهارت‌های ارتباطی مجهز گردند تا بتوانند ارتباط موثری با سایر افراد برقرار نمایند(هرناندز و همکاران،[۶] ۲۰۱۹).

مهارت‌های شناختی در دو دسته مهارت‌های تفکر و کارکردهای اجرایی قرار می‌گیرند. مهارت‌های تفکر شامل تفکر ادراکی، تفکر خلاق، تفکر انتقادی و فراشناخت است. کارکردهای اجرایی به فرآیندهای عالی و عصب شناختی لوب پیشانی مغز اطلاق می شود که جهت خودنظم‌دهی به رفتار به‌کار گرفته می شود. کارکردهای اجرایی برون‌دادهای رفتار را تنظیم می‌کند و معمولا شامل بازداری و کنترل محرک‌ها،

---

۱ Krgoh, S. L., Slentz, K
۲ Roskos, K. A
۳ Heckman, J., Mosso, S
۴ Côté, S. M., & Colleague
۵ Forrester, M. A
۶ Hernández, P., & Colleague

حافظه‌فعال، انعطاف‌پذیری شـناختی، برنامه‌ریزی و سـازماندهی هسـتند. اختلال در هر کدام از مؤلفه‌ها، ممکن اسـت باعث اثرات مخربی بر فعالیت‌های روزمره زندگی افراد مانند توانایی کار کردن، توانایی توجه و تمرکز در مدرسـه، حفظ روابط اجتماعی و ایجاد رفتارهای اجتماعی و هیجانی نامناسـب گردد(دنکلا[۱] ۲۰۰۵). پژوهش‌های اخیر انجام‌شـده بر روی مهارت‌های شـناختی نشـان می‌دهد که آموزش‌های دوران پیش‌از دبستان، نقشی بسیار مهم در یادگیری هر انسان و بر پیشرفت دانش‌آموزان در سنین مدرسه دارند(ناتبراون،[۲] ۲۰۱۱).

برخی از محققان معتقدند که بسیاری از توانمندی‌های شناختی از جمله کارکردهای اجرایی[۳] در سنین سه تا هفت سالگی تغییراتی اساسی می‌یابند که این زمان، با حضور در مراکز پیش‌دبستانی مقارن است. در همین راسـتا، محققان معتقدند اوایل کودکی، به‌ویژه سـال چهارم که مولفه‌های کارکارد اجرایی نقش محوری در انجام تکالیف شناختی ایفا می‌کنند، اساسی‌ترین زمان جهت رشد کارکردهای اجرایی است؛ به‌علاوه کارکرد اجرایی عاملی معنادار و پیش‌بینی‌کننده برای توانایی و پیشـرفت تحصـیلی در آینده است(ریم کافمن،[۴] ۲۰۰۹).

دانش‌آموزانی که در زمینه کارکردهای اجرایی توانایی بیشـتری دارند، نسـبت به همسـالان خود عملکرد تحصـیلی بالاتری نشـان می‌دهند. به‌علاوه تحقیقات نشـان می‌دهد کودکانی که در مقطع پیش‌دبسـتانی کارکردهای اجرایی قوی‌تری دارند از آموزش و تمرین ، بهره بیشـتری می‌برند. همچنین رشـد سـریع کارکردهای اجرایی در سنین پیش از دبستان، کودکان را قادر می سازد تا در انجام تکالیف، انعطاف‌پذیری بیشـتری داشـته باشـند(بارکلی،[۵] ۲۰۰۱). یکی از مؤلفه‌های مهم کارکردهای اجرایی که در امر آموزش و پیشرفت تحصیلی ضروری است، توجه است(کرک و همکاران،[۶] ۲۰۰۶). توجه به مجموعه‌ای از عملیات پیچیده ذهنی اطلاق می شود که شامل تمرکز کردن بر هدف یا درگیر شدن با آن، نگهداشتن یا تحمل کردن و گوش به‌زنگ بودن در یک زمان طولانی، رمزگردانی ویژگی های محرک و تغییر تمرکز از یک هدف به هدف دیگر است(سیدمن،[۷] ۲۰۰۶).

علاوه بر مسائل شناختی، یکی از نیازهای روان شناختی کودکان در مرحله رشدی پنج تا هفت سال، بازی با همسالان، استقلال از خانواده و شروع تعاملات بین فردی در بستر جامعه می باشد. این موضوع، از سویی به معنای نیاز به برقراری رابطه با همسالان بوده و از سویی دیگر آسیب‌پذیری این کودکان به‌علت نداشتن سطح مناسبی از مهار هیجانی و مهارت‌های رفتاری و تحول زبانی است. در این صورت، شکافی

---

۱ Denckla, M. B
۲ Nutbrown, C
۳ Executive Function
۴ Rimm-Kaufman, S. E
۵ Barkley, R. A
۶ Kirk, S., & Colleague
۷ Seidman, L. J

پدید می‌آید که از یک‌طرف تمایل و فشار موقعیتی برای تعامل با همسالان، و از دیگر سو ظرفیت شناختی و اجتماعی واقعی برای این تعامل جهت پرکردن این شـــکاف، نقش آموزش مهارت‌های اجتماعی را پررنگ‌تر می‌کند(وبر و همکاران[۱] ۲۰۱۸).

مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان مجموعه‌ای از رفتارهایی تعریف شده است که به افراد توانایی شروع و حفظ روابط اجتماعی مثبت، تعامل برای پذیرش همســالان و رویارویی مثبت با مشـکلات را می‌دهد. کودکانی که در مهارت‌های اجتماعی به اندازه کافی قوی هســـتند درمقایســـه با کودکان فاقد این مهارت‌ها، در برقراری رابطه با همســـالان و یادگیری در محیط های آموزشـــی، عملکرد بهتری دارند؛ زیرا داشـــتن مهارت‌های اجتماعی سـبب بهبود روابط بین‌فردی، تحول اجتماعی و اسـتقلال‌طلبی می‌شـود(ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۹).

اکتساب مهارت‌های اجتماعی، محور اصلی تحول اجتماعی، شکل‌گیری روابط اجتماعی، کیفیت تعامل‌های اجتماعی، سازش‌یافتگی اجتماعی و حتی سلامت روان فرد به‌شمار می‌آید. همه زندگی، حل مسئله[۲]است.

این تو صیف کوتاه، تأکیدی ا ست بر اهمیت و تلاش برای حل م شکلات کوچک و بزرگی که در زندگی روزمره ما روی می‌دهد. حل مسـأله یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی اسـت که می‌تواند بالندگی و بهداشـت روانی کودکان را در مواجهه با مشکل‌های آینده حفظ و تقویت کند.

حل م سأله فرآیندی شناختی رفتاری ا ست که طی آن، فرد یا گروه سعی بر آن دارند که به ت شخیص یا ک شف راه‌حل‌هایی برای م شکلی خا صی که با آن روبرو ه ستند، نائل آیند. یا به عبارت دیگر، این فرایند مجموعه متفاوتی از راه‌حل‌هایی که به طور بالقوه می‌توانند در حل این مشـکل موثر باشـند را فراهم می ســـازد و احتمال گزینش موثرترین راه حل از میان انتخاب های متفاوت را افزایش می‌دهد(ناردیانش و همکاران،[۳] ۲۰۱۷).

به‌منظور موفقیت و یا پی شرفت تح صیلی، وجود دو مولفه مهارت‌های تح صیلی و مهارت‌های اجتماعی در کنار یکدیگر ضروری به‌نظر می‌رسد. متأسفانه امروزه توجه و تأکید سیستم‌های آموزشی به افزایش هوش دانش‌آموزان متمرکز شـــده و مهارت‌های اجتماعی ناچیز انگاشـــته می‌شـــود در حالی که تعداد زیادی از کودکان در حالی وارد مدر سه می شوند که با وجود دا شتن بهره هو شی منا سب، فاقد مهارت‌های اجتماعی لازم برای پیشـرفت تحصـیلی هسـتند. از طرفی، با توجه به اهمیت دوران کودکی ، اثرپذیری کودکان از محیط‌های آموزشـــی و دوام و عمق یادگیری در این ســـنین، یادگیری مهارت‌های زمینه‌ســـاز موفقیت تحصـیلی، زمینه مناسـبی برای کسـب تجارب موفق بعدی کودکان فراهم می‌آورد. از این‌رو، در پژوهش حاضـر با طرح سـوالاتی در زمینه مهارت‌های اصـلی رشـدی و شـناسـایی نگرش خانواده‌ها نسـبت به مهارت‌های کودکان ، عوامل مؤثر واکاوی شـد و در نهایت سـوالات تکمیلی در مورد نقش مهارت‌ها در

---

۱ Weber, S., & Colleague

۲ Problem-Solving

۳ Nurdyansyah, N., & Colleague

راستای موفقیت تحصیلی مطرح شد تا در پی پاسخگویی به تمامی سوالات، نگرش مادران در مورد عوامل مؤثر بر کسب مهارت‌های شناختی- اجتماعی کودکان در سنین پیش‌دبستانی واکاوی شود.
سوالات پژوهش حاضر به شرح زیر می‌باشند:
۱. وقتی مهارت‌های حرکتی را می شنوید یاد چه چیزی در فرزندانتان می‌افتید؟ شما در حال حا ضر این مهارت‌ها را چگونه توصیف می‌کنید؟ برای این مهارت ها چه چالش‌هایی را متصورمی‌شوید؟ چه راهکاری پیشنهاد می‌کنید؟
۲. اگر مهارت‌های شناختی را حافظه کوتاه مدت، بلند مدت و فعال، توجه و تمرکز، حل مسأله و کارکردهای اجرایی بدانید، مهارت‌های فرزندتان را چگونه توصیف می‌کنید؟برای بهبود چه اقداماتی را انجام داده اید؟با چه چالش‌هایی مواجهه بوده‌اید؟چه راهکاری پیشنهاد می‌کنید؟
۳. مهارت‌های اجتماعی فرزند شما با هم سالان خود چگونه ا ست؟ برای بهبود چه اقداماتی را انجام داده اید؟ با چه چالش‌هایی مواجهه بوده اید؟ چه راهکاری پیشنهاد می‌کنید؟
۴. به نظر شما مهم‌ترین نیازهای فرزندتان جهت رشد مطلوب در سن ۳ تا ۵ سال چیست؟
۵. مهمترین توصیه و پیشنهاد شما برای مادرانی که فرزند ۳ تا ۵ سال دارند چیست؟

روش پژوهش

برای شناسایی عوامل مؤثر در نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی- اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی، از رویکرد اکتشافی جهت کشف عوامل مؤثر در این زمینه استفاده گردید. پژوهش حاضر، با استفاده از روش کیفی و رویکرد پدیدارشناسی می‌باشد و با بهره‌گیری از تجارب زیسته‌ی مادران، به دنبال کشف عوامل مؤثر در مهارت‌پروری در کودکان است. از آنجایی که پژوهشگر در این پژوهش، دیدگاه مادران در مورد مهارت‌ها را در بازه زمانی ۱۵ فروردین ۱۴۰۰ تا ۱۰ مرداد ۱۴۰۰ مورد شنا سایی قرار داده و به دنبال تو صیف و تبیین داده‌ها بدون اعمال ا ستنباط‌های شخ صی پژوه شگران و صرفا ا ستفاده از روایت‌های مشارکت‌کنندگان مورد توجه بوده است، لذا این مطالعه با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی انجام شده است.
روش انتخاب شرکت‌کنندگان در پژوهش‌های کیفی از نوع هدفمند و تعداد آن نیز به سطح ا شباع نظری سؤال‌های تحقیق بستگی دارد. محققان در این پژوهش تلاش کردند تا به صورت نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاکی با آن‌د سته از شرکت‌کنندگانی که حداقل دارای سن ۳۰ سال، حداقل تحصیلات لیسانس و دارای یک فرزند در سنین پیش‌دبستان بودند، مصاحبه به عمل آورند که در مجموع با ۲۰ نفر از مادران مصاحبه انجام شد. در جدول ۱ ویژگی‌های فردی مشارکت‌کنندگان در پژوهش آورده شده است.

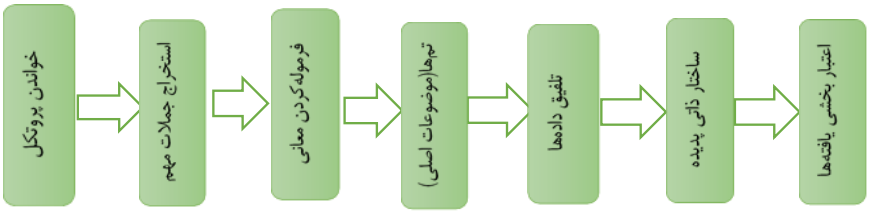
جدول۱: ویژگی‌های فردی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

شرکت کننده	سن		شرکت کننده	تحصیلات
۱	۳۰	دندانپزشک	۱۱	۳۰	لیسانس
۲	۳۶	لیسانس	۱۲	۳۵	لیسانس

۳	۳۲	لیسانس	۱۳	۳۶	لیسانس
۴	۳۳	لیسانس	۱۴	۳۰	لیسانس
۵	۳۵	لیسانس	۱۵	۳۷	لیسانس
۶	۳۸	لیسانس	۱۶	۳۹	فوق لیسانس
۷	۳۸	پزشک متخصص	۱۷	۳۵	لیسانس
۸	۳۲	لیسانس	۱۸	۳۳	لیسانس
۹	۳۰	لیسانس	۱۹	۳۰	لیسانس
۱۰	۳۱	لیسانس	۲۰	۳۹	داروساز

به‌منظور شناسایی ملاک‌های نگرش مادران نسبت به مهارت‌های کودکان در سن پیش‌دبستانی، از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. جهت مطالعه روایی صوری پرسش‌های مصاحبه، با اساتید گروه روان شناسی و صاحب‌نظران حوزه پژوهش‌های کیفی مشورت به عمل آمد. در مصاحبه سیزدهم اشباع نظری داده‌ها حاصل شد ولی جهت اطمینان تا مصاحبه بیستم ادامه یافت و کد جدیدی استخراج نشد. اشباع نظری، زمانی اتفاق می‌افتد که محقق به این نتیجه برسد که در مرحله‌ای از کار به مفاهیم و پاسخ‌های مشابه دست‌یافته و مفاهیم جدیدی ظهور نیابند. به عبارت دیگر، سطح اشباع داده‌ها به مرحله‌ای از گردآوری داده‌ها اطلاق می شود که پاسخ‌های داده شده به سوالات تحقیق و یا مصاحبه‌های انجام شده کافی به‌نظر برسند، چرا که داده‌های گردآوری شده از طریق مصاحبه، مشابه و تکراری می شوند(محمدپور، ۲۰۱۱). سپس متن مصاحبه‌ها کلمه به کلمه پیاده سازی و دست‌نویس شد. سپس اطلاعات به دست‌آمده از مصاحبه‌ها با روش هفت مرحله‌ای کلایزی تحلیل شد. بدین ترتیب، تمامی توصیف‌های ارائه شده توسط شرکت‌کننده در مصاحبه که پروتکل نام دارد، خوانده شد تا پژوهشگر با آن خو بگیرد، سپس عبارات و کلمات کلیدی که مستقیما با پدیده مورد مطالعه در ارتباط است، استخراج شد که این مرحله با عنوان « استخراج جملات مهم» نام‌گذاری شده است. در این مرحله سعی شد تا به معنای هریک از جملات مهم پی‌برده شود که به این مرحله «فرموله‌کردن معانی» گفته می‌شود. در ادامه، مراحل فوق برای هر مصاحبه تکرار شد و معانی فرموله شده و مرتبط با هم در خوشه‌هایی از موضوعات اصلی قرار گرفت و نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع مورد پژوهش تلفیق شد. در مرحله بعد توصیف جامع پدیده مورد مطالعه به صورت یک بیانیه روشن و صریح از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه فرموله شده که تحت عنوان «ساختار ذاتی پدیده» نام‌گذاری می‌شود و در نهایت جهت اعتبار یابی یافته‌ها، مجددا به شرکت‌کنندگان رجوع شد(کلایزی، ۱۹۹۷؛ به نقل از محمدزاده و صالحی، ۲۰۱۵).

نگاره ۱: مراحل تحلیل داده‌ها

برگرفته از محمدزاده و صالحی(۱۳۹۴)

روش شناسان کیفی به جای استفاده از واژه پایایی، از ملاک اعتمادپذیری یا قابلیت اعتماد برای ارزیابی کیفیت نتایج تحقیق کیفی استفاده می‌کنند. قابلیت اعتماد، میزانی است که می‌توان به نتایج یک تحقیق کیفی اتکا و اعتماد کرد(صالحی و همکاران، ۲۰۱۵). برای تأمین اعتماد پذیری از روش گوبا و لینکلن(۱۹۸۵) استفاده شد. این دو محقق، چهار ملاک باورپذیری[۲] اعتمادپذیری[۳] تأییدپذیری[۴] قابلیت انتقال[۵] را برای بررسی اعتماد معرفی کرده‌اند. باورپذیری با قابل باور بودن پژوهش در ارتباط است. باورپذیری را استدلال‌ها و فرآیندهای ضروری جهت اعتماد به نتیجه تحقیق می‌دانند(ابوالمعالی، ۲۰۱۲). در این پژوهش، جهت باورپذیری داده‌ها، از چهار روش ممیزی بیرونی[۶] بازبینی نتایج توسط اطلاع‌رسان‌ها[۷] چندسویه‌سازی[۸] درگیری طولانی مدت[۹] استفاده شد.

چند سویه سازی: در چند سویه سازی، محقق علاوه بر شناسایی ادراک مادران با کار شناسان نیز مصاحبه انجام داد و داده‌های به دست آمده از هر گروه مطابق با صحبت‌های گروه دیگر بود. در واقع صحت اطلاعات از چند جنبه مورد بررسی قرار گرفت.

- ممیزی بیرونی: در روش ممیزی بیرونی، فردی که به روش کار ما نظارت دارد، روش کار را مورد بازبینی قرار می‌دهد.
- روش کنترل مداوم: در ثبت داده های بخش کیفی، تلاش محققان بر این بود که فرآیند تحقیق با جزئیات دقیق ثبت شود. در این پژوهش از روش کنترل مداوم استفاده شده است تا روایی درونی یافته‌ها محقق شود.

---

۱ Guba, E. G., Lincoln, Y. S
۲ credibility
۳ dependability
۴ confirmability
۵ transferability
۶ external audit
۷ membercheak
۸ triangulation
۹ prolonged engagement

- بازبینی نتایج: در بازبینی و بررسی صحت اطلاعات به‌دست‌آمده، به منظور اعتباربخشی به داده‌های کیفی و اطمینان از موثق بودن داده‌ها، یافته‌های به دست آمده به شرکت‌کنندگان در پژوهش ارائه گردید و موردتأیید آنان قرار گرفت.
- درگیری طولانی‌مدت: محققان، زمانی طولانی مدت(حدود ۴ ماه)، درگیر موضوع پژوهش بودند (صالحی و همکاران، ۲۰۱۵).

اعتماد پذیری و یا صحت داده‌ها، بیشتر به غنای داده‌ها، انسجام داده‌ها و توانایی تحلیل پژوهشگر بستگی دارد. اعتمادپذیری به وسعت تأیید تفسیر پژوهشگر توسط افراد دیگر اشاره دارد، یعنی به این سؤال پاسخ می‌دهد که آیا افراد دیگر غیر از پژوهشگر، تفسیر و نتیجه‌گیری او را تأیید می‌کنند(کینگ و هوراس، ۲۰۱۰ نقل از ابوالمعالی، ۲۰۱۲). در این پژوهش به منظور افزایش اعتمادپذیری و صحت داده‌ها، از سه نفر از اساتید آشنا به ماهیت مسئله پژوهش کمک گرفته شد تا به بررسی و میزان باورپذیری تفسیرهای به عمل آمده از سوی پژوهشگر، بپردازد.

به منظور ارزشیابی اتکاپذیری، لازم است تا پژوهشگر مدارک کافی مرتبط با پدیده مورد مطالعه را در اختیار داشته باشد و به طور مشروح و دقیق، رویه‌های مورد مطالعه، زمینه و شرایط پژوهش را توصیف نماید.(هومن،۲۰۰۶) در پژوهش حاضر نیز سعی شد تا با تهیه مدارک کافی در خصوص پدیده مورد مطالعه، به طور دقیق رویه‌های مورد مطالعه، زمینه و شرایط پژوهش توصیف گردد.

یافته‌ها

با تکیه بر نکات استخراج شده از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و یافته‌های بین‌المللی، پیامدهای برنامه مهارت‌های شناختی– اجتماعی بر نگرش مادران نسبت به کودکان پیش‌دبستانی مورد واکاوی قرار گرفت. در مجموع، ۲ مضمون اصلی به دست آمد و برای هر مضمون اصلی نیز، تعدادی زیرمضمون تقسیم‌بندی گردید. در واقع تحلیل عمیق مصاحبه مشارکت‌کنندگان، به استخراج ۲ مضمون اصلی شامل «مهارت‌های شناختی و مهارت‌های اجتماعی» منتج گردید(نگاره شماره ۲).

مضمون اصلی۱ : مهارت‌های شناختی

مهارت‌های شناختی، توانایی روانی است که با روند رشد فیزیکی همراه است و به ما اجازه می‌دهد اطلاعات مختلف را پردازش کنیم. به عبارت دیگر توانایی تفکر و استدلال، صحبت کردن، به‌خاطر سپردن، سازماندهی‌کردن، درک و فهمیدن، بخشی از آن است که در طول دوران کودکی پرورش پیدا می کند. از سن دو سالگی به بعد، مهارت‌های شناختی کودکان به طرز شگفت‌انگیزی رشد می‌کند. کودک قادر می‌شود به شکلی پیچیده فکر کند، از نمادها برای معرفی ذهنی اشیا که به شکل عینی حضور ندارند استفاده کند و سعی می‌کند اطلاعات ذهنی خود را به اشکال مختلف بیان کند(برک[۱] ۲۰۱۴). در این

---

۱ Berk, L

پژوهش، منظور از مهارت‌های شناختی، عواملی است که به موفقیت تحصیلی فرد در آینده کمک می‌کند. مضمون اصلی مهارت‌های شناختی در پژوهش حاضر را می‌توان در ۳ زیرمضمون دسته‌بندی کرد:

۱-۱: حافظه:

حافظه یک مفهوم کلی دارد و عبارت است از فرآیندی که به ساز و کار پویای مرتبط با ذخیره‌سازی، نگهداری و بازیابی اطلاعات اشاره دارد. توانایی یادگیری تا حد زیادی به حافظه وابسته است. وجود یک مشکل در حافظه، می‌تواند باعث بروز نشانگان متفاوتی شود که همگی به ماهیت و درج دشواری به تکلیفی که باید یاد گرفته شود، بستگی دارد. اگر کودکی در بازشناسی و یا به‌خاطر آوردن اطلاعات شنیداری، دیداری و یا لمسی مشکل داشته باشد، عملکرد او در مورد هر تکلیفی به سختی دچار مشکل خواهد شد(میرز[۱] ۲۰۰۷). در این پژوهش، زیرمضمون حافظه به ۵ دسته تقسیم شده است:

۱-۱-۱: حافظه فعال:

حافظه فعال، سیستمی است که پردازش و ذخیره‌سازی موقت اطلاعات را برعهده دارد و برای عملکردهای سطح بالای شناختی نیز ضروری است. حافظه فعال، علاوه بر ذخیره اطلاعات و فرآیند پردازش اطلاعات، مسئولیت تسهیل و افزایش ظرفیت کارکرد کدگذاری و بازیابی اطلاعاتی که برای یادگیری مهم می‌باشند را نیز بر عهده دارد. حافظه فعال، به‌عنوان یکی از سیستم‌های حافظه، اجازه حفظ اطلاعات را برای یک دوره زمانی کوتاه به فرد می‌دهد. این حافظه در خدمت اجرای مبتنی بر هدف، در طیف وسیعی از فعالیت‌های شناختی است(دیویس و همکاران[۲] ۲۰۱۴). حافظه فعال با سواد خواندن، نوشتن و مهارت‌های محاسباتی مرتبط است و کودکانی که با حافظه فعال ضعیف به مدرسه وارد می‌شوند، بعید است که در یادگیری خواندن، نوشتن، ریاضیات و علوم در سه سال آینده در سطح مورد انتظار عمل کنند. کودکان با نقص در حافظه فعال، اغلب پیشرفت تحصیلی پایینی دارند، در دنبال‌کردن دستورالعمل‌ها شکست می‌خورند و در نتیجه از یادگیری به شکل جدی جلوگیری می شود (روبرت[۳] و همکاران، ۲۰۱۱).

یکی از مادران در این مورد می‌گوید: «یکی از کارهای ما تو خونه اینه که یه قصه براش میگم و بعد در مورد اون قصه ازش سوال می‌پرسم و خیلی خوب می‌تونه به همش جواب بده».

۱-۱-۲: پردازش دیداری:

پردازش دیداری، یکی از فرآیندهای روان‌شناختی پایه است که در پیشرفت تحصیلی و انجام مهارت‌های زندگی مستقل، نقش بسیار مهمی دارد. این مهارت در درک ریاضیات، شناخت عددی، خواندن، درک زوایا، اشکال هندسی، توانایی مورد نیاز نوشتن و دست‌خط نقش اساسی دارد. پردازش دیداری نه تنها بر یادگیری کودک مؤثر است، بلکه بر توانایی فکر کردن به‌شکل معمولی و حتی انجام فعالیت‌های ساده مانند جورکردن یک جفت جوراب یا انجام بازی‌های ساده تأثیرگذار است. پردازش دیداری به توانایی

---

۱ Myers, D. G
۲ Davis, N., & Colleague
۳ Roberts, G

ســـازمان‌دهی اطلاعات دیداری در الگوهای معنادار و درک چگونگی تغییرات، حرکت و چرخش آن‌ها در فضـــا اطلاق می‌شـــود. طبق نظریه شـــناختی کارل، هورن و کتل[1] پردزش دیداری به توانایی اســـتفاده از تصـــاویر ذهنی مرتبط برای حل مســـأله گفته می‌شـــود(اشـــنایدر و مک‌گریو[2] ۲۰۱۲). این مهارت، یکی از کارکردهای تخ ص صی نیمکره را ست به شمار می‌رود و نقش ب سیار مهمی در مهارت‌های پیچیده زندگی انســـان ایفا می‌کند. نقش کارکردهای پردازش دیداری در رمزگشـــایی معنای بیان چهره‌ای و بســـیاری از کارهای روزانه مانند تکمیل پازل، نقا شی‌کردن ، بریدن و قیچی کردن مهم و ضروری می‌با شد. یکی از شرکت‌کنندگان در این‌باره می‌گوید:«دختر من یه کتاب داره که یه شکل‌هایی در صفحه مخفی شده و باید اونو پیدا کنه. این فعالیت جز کارهای مورد علاقه و هر روزشه».

۱-۱-۳: بازشناسی:

بازشـــناســـی به توانایی تشـــخیص رویدادها، اشـــیا یا مردم که قبلا فرد با آن‌ها مواجه شـــده اســـت، اطلاق می شود. زمانی‌که اتفاق تجربه شده مجددا تجربه می شود، آن اتفاق با اتفاق ذخیره شده م شابه در حافظه هماهنگ شده و بازشناسی صورت می‌گیرد. بازشناسی، ساده‌ترین نوع حافظه است و تنها کاری که کودک باید انجام دهد این اســـت که نشـــان دهد محرک جدید با محرک قبلی، همانند یا مشـــابه اســـت. حافظه باز شنا سی کودکان پیش‌دب ستانی- توانایی تشخیص دادن این مو ضوع که آیا یک محرک به محرکی که قبلا د یده اســـــت شـــ با هت دارد یا خیر - به نحو عالی ع مل می‌ک ند(برک، ۲۰۱۴). نظر یکی از مصاحبه شوندگان تأییدکننده این موضوع است: « پسرم از همون دو سالگی به بعد خیلی خوب مسیرها را به ذهنش می سپرد و م سیرهای آ شنا را با ناآ شنا خیلی زود متوجه می شد و به می‌گفت و از اینکه در ست گفته خیلی ذوق می‌کرد».

۱-۱-۴: یادآوری:

به عمل بازیابی اطلاعات از گذشـــته که طی فرآیندهای ذهنی در حافظه صـــورت می‌گیرد، یادآوری می‌گویند. این یادآوری از طریق رمزگذاری و ذخیره کردن صـــورت می‌گیرد. یادآوری کودکان خردســـال بسیار ضعیف‌تر از بازشناسی آن‌ها می‌باشد. یادآوری نسبت به فرآیند بازشناسی، دشوارتر است، زیرا مستلزم یادآوری چیزی ا ست که ح ضور ندارد. یادآوری بهتر در اوایل کودکی، ارتباط نیرومندی با ر شد زبان دارد که بازنمایی‌های ذهنی بادوام تجربیات گذشـــته را به‌مقدار زیاد بهبود می‌بخشـــد. با این‌حال حتی کودکان پیش‌دب ستانی که مهارت‌های زبان خوبی دارند، به‌طور نامنا سبی یادآوری می‌کنند، زیرا هنوز در ا ستفاده از راهبردهای حافظه ماهر نشده‌اند. راهبردهای حافظه، فعالیت‌های ذهنی عمدی هستند که احتمال یادآوری ما را افزایش می‌دهند. یک دلیل این امر که کودکان به‌ندرت از راهبردهای حافظه اســـتفاده می‌کنند، این ا ست که این راهبردها، حافظه کوتاه‌مدت محدود آن‌ها را عاجز می‌کنند. کودکان پیش‌دب ستانی به سختی می‌توانند قطعه های اطلا عات را نگهدار ند و در عین حال راهبردی را به کار بر ند(برک، ۲۰۱۴). یکی از مادران در این‌باره می‌گوید: « ما تو هفته این بازی را چندبار انجام میدیم که بهش میگم بیا تک تک

---

۱ CHC

۲ Schneider, W. J., McGrew, K. S

کارهایی که از صـــبح انجام دادیم را با هم بگیم. اولا خیلی از کارهایی که انجام داده بودیم رو با دقت نمی‌گفت. ولی چندوقت که پشت هم باهاش کار کردم خیلی بهتر شده و همه را با جزئیات میگه».

۱-۱-۵: پردازش اطلاعات:

پردازش اطلاعات، روی راهبردهای ذهنی تمرکز می‌کند که کودکان برای تبدیل محرک‌هایی که وارد ســیســتم ذهنی آن‌ها می‌شــوند، اســتفاده می‌کنند. اوایل کودکی، دوره پیشــرفت‌های قابل‌ملاحظه در بازنمایی‌های ذهنی می‌باشد و مؤلفه‌های مختلف کارکردهای اجرایی مانند توجه، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی اطلاعات، کودکان را قادر می‌ســازند در موقعیت‌های چالش‌انگیز شــناختی موفق شــوند. کودکان پیش‌دبســتانی، همچنین از زندگی خود آگاه‌تر شــده و دانشــی را فرامی‌گیرند که برای موفقیت تحصــیلی اهمیت دارد(برک، ۲۰۱۴). یکی از مادران در این مورد می‌گوید:«حس می‌کنم نســبت به قبل، توجه و تمرکزش و دلیل‌آوردناش خیلی پخته‌تر و بهتر شده».

۱-۲: حل مسأله:

حل مسئله، به فرآیند شناختی رفتاری اشاره دارد که طیفی از پاسخ‌های جایگزین و بالقوه را برای مقابله با شــرایط دشــوار فراهم کرده و امکان انتخاب مناســب‌ترین و موثرترین پاســخ را افزایش داده و فرد به واسطه آن، کنش‌های موثری برای مقابله با شرایط مشکل‌آفرین زندگی را شناسایی و کشف می‌کند. کودک برای تعامل نیازمند تفسیر موقعیت‌ها و مشکلات اجتماعی و انتخاب راهبرد مناسب در مواجهه با موقعیت مورد نظر است؛ به‌عبارتی کودک باید از توانایی و مهارت حل مسأله لازم در موقعیت‌های مختلف برخوردار باشد(شکوهی‌یکتا و همکاران، ۲۰۱۵).

حل مسأله دارای چهار مهارت نسبتا مجزا است: ۱. به کارگیری قوانین موجود به منظور حل مسأله، ۲. تبدیل مسأله به اجزای کوچک‌تر(تعیین اهداف، خرده هدف‌ها و تعیین گام‌هایی برای مشکل‌گشایی)، ۳. انعطاف(اســتفاده از ابزار به شــکل نوین و بدیع)، ۴. مدیریت منابع(تخصــیص کارا و مؤثر منابع)(خویریاه و هوسماه[1]، ۲۰۱۸). یکی از مادران در مورد حل مسأله می‌گوید: « کوچک‌تر که بود مشکلی که پیش میومد سریع میومد میگفت تو انجام بده یا گریه می‌کرد که البته خودمم مقصر بودم و سریع براش انجام می‌دادم. از یجایی به بعد به خودم اومدم و دیدم خیلی به من وابسته شده. خیلی رو خودم و دخترم کار کردم تا بهتر شد. الان با یه چالشی که روبرو میشه خودش سریع میگه خب حالا باید فکر کنیم ببینیم چجوری میتونیم حلش کنیم».

۱-۳: بازی‌های هدفمند:

بازی موجب تحریک رشد و تحول شناختی کودک شده و از طریق توجه، تمرکز و از راه دستکاری اشیاء، کودک حقایق را کشف و تجربه کرده و این برخورد با واقعیت او را به فکر و تعمق واداشته و وسعت فکر، توانایی و دقت را در او به‌وجود می‌آورد. استفاده از بازی به‌عنوان یکی از مؤثرترین راهبردهای آموزشی در جهت تقویت حافظه، افزایش دقت دیداری و شــنیداری و در نهایت توانمندســازی کودکان می‌باشــد. در پژوهشی از سمت عصب شناسان دانشگاه کالیفرنیا که بر روی نقش بازی بر کودکان انجام شد، به این

1. Khoiriyah, A. J., Husamah, H

نتیجه رسیدند که انجام بازی‌های هدفمند می‌تواند توانایی کودک در حل مسئله، حافظه، تصمیم‌گیری و پردازش اطلاعات را افزایش دهد(زارع و جهان‌آرا، ۲۰۱۳). نظر یکی از مادران نیز تأیید کننده این اهمیت است و می‌گوید:«من و پسرم از همون اول تولدش تا الان خیلی بازی‌های مختلفی که از سایتا و پیجای مختلف می‌دیدم با هم انجام دادیم و این به نظرم تو توانمندی پسرم خیلی خیلی نقش داشته».

مضمون اصلی ۲ : مهارت‌های اجتماعی

مهارت‌های اجتماعی، مجموعه رفتارهای آموخته شده‌ای است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه اثربخش داشته و از واکنش‌های نامناسب اجتماعی خودداری کند. همکاری، مشارکت با دیگران، کمک‌کردن، آغازگر رابطه بودن، تعریف و تمجید از دیگران، تقاضای کمک‌کردن و قدردانی‌کردن نمونه‌های از این نوع رفتار هستند. یادگیری رفتارهای فوق و ایجاد رابطه اثربخش با دیگران یکی از دستاوردهای دوران کودکی است(بخشی، ۲۰۱۱). مفهوم مهارت‌های اجتماعی در این پژوهش، به برقراری رابطه مؤثر کودک با محیط همسالان و افراد جامعه اطلاق می شود. مضمون اصلی مهارت‌های اجتماعی در پژوهش حاضر را می‌توان در ۴ زیرمضمون دسته‌بندی کرد:

۲-۱: خانواده:

خانواده اولین و مهم‌ترین محیطی است که کودک در آن از چگونگی روابط اجتماعی آگاه می‌شود. کودکان نخستین دلبستگی عاطفی نزدیک و صمیمی خود را در خانواده برقرار می‌سازند و درونی کردن ارزش ها و هنجارهای فرهنگی را در آن آغاز می‌کنند. در واقع خانواده، زنجیره ارتباطی اجتماع و تضمین کننده آرامش و ثبات جامعه است. خانواده جامعه کوچکی است که یکی از مهم‌ترین اهداف آن، رشد تکامل اجتماعی کودکان می‌با شد. بسیاری از جامعه شنا سان و روان شنا سان اعتقاد دارند تجاربی که کودک در سال‌های اول زندگی که معمولاً در محیط خانواده کسب می‌کند. زیر بنای شخصیت و رفتارهای بعدی او را تشکیل می‌دهد. یکی از مادران درباره نقش خانواده می‌گوید: «باباش خیلی آدم اجتماعیه و از همون اول با باباش خیلی می‌رفت بیرون و اینو می‌دید. به‌نظرم این یکی از چیزاییه که باعث شد خیلی خوب الان با آدما ارتباط بگیره».

۲-۲: کلاس‌های آموزشی:

پژوهشگران، انسان را محصول تعامل با محیط می‌دانند. در این میان، فضاهای آموزشی که در آن کودک برای کسب مهارت‌های لازم جهت زندگی در آینده آموزش می‌بینند، بسیار مهم تلقی می شود. بازی یکی از الزامات رشدی کودک است. کودکان در طی کلاس‌آموزشی و متعاقب آن بازی‌های آموزشی، به مفاهیم جدیدی دست سی پیدا کرده و مهارت‌های اجتماعی بیشتری را کسب می‌کند. آموزش از طریق بازی، به کودکان یاد می‌دهد چگونه خود را برای روبه‌روشدن و غلبه بر مسائل آینده آماده کنند؛ زیرا ارتقای مهارت‌های اجتماعی کودکان نیازمند فعالیت‌های گروهی برنامه‌ریزی شده و ساختارمند می‌با شد. یکی از مادران در این مورد می‌گوید: « از شش ماهگی کلاس میبردمش و خب خیلی تأثیر داشت و الانم که

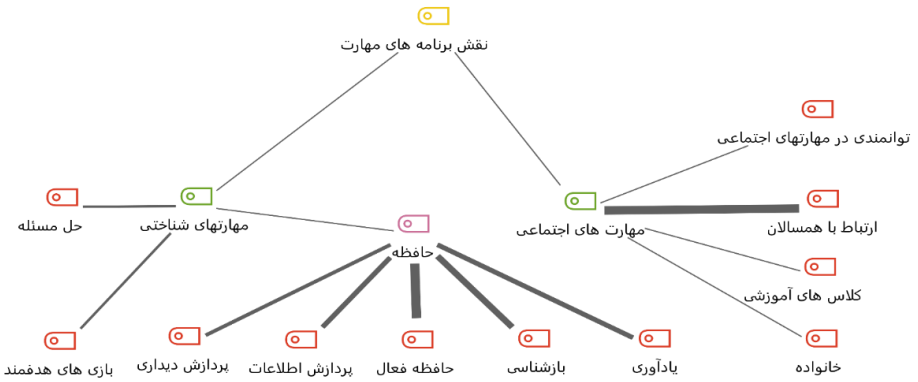
کلاس آنلاین میره خیلی خوب با بقیه همکلاســیاش ارتباط برقرار می‌کنه و تفاوتش با بقیه بچه‌ها کاملا معلومه».

۲-۳: ارتباط با همسالان:

دوســتان و همســالان علاوه بر این‌که از عوامل مهم اجتماعی‌شــدن فرد به‌شــمار می‌آیند، می‌توانند در یادگیری، پیشرفت‌تحصیلی و مهارت‌های کلامی فرد نیز نقش داشته باشند. در محیطی که همسالان ارتباط صحیح و مناسب با هم دارند، مهارت‌های اجتماعی مهم مانند همکاری، رقابت و صمیمیت آموخته می‌شــوند. در چنین شــرایطی نه تنها یادگیری افزایش می‌یابد، بلکه رفتارهای اجتماعی مناسب نیز رشــد می‌کند. ناتوانی در برقراری رابطه مطلوب بین همسالان، موجب طرد و عدم محبوبیت می‌شود. تحقیقات زیادی نیز نشان می‌دهند که مشارکت کودکان در فعالیت‌های گروهی و بازی با همسالان، موجب رشد اجتماعی آن‌ها می‌شود. نظر یکی از مصاحبه شوندگان نیز تأیید کننده این موضوع می‌باشد: «برای رشد مطلوب تو سن سه تا پنج سال، حتما بچه‌ها باید با همسالاشون رابطه داشته باشن».

۲-۴: توانمندی در مهارت‌های اجتماعی:

کودکان پیش‌دبستانی جهت موفقیت در مدرسه، علاوه بر مهارت‌های فیزیکی و شناختی، به مهارت‌های اجتماعی نیاز دارند. مهارت‌های اجتماعی، بخش مهمی از اجتماعی شــدن و تحول کودک محســوب می‌شود و به‌وضوح نیازمند آموزش هستند. این مهارت‌ها می‌توانند به‌عنوان توانش‌های لازم جهت تطبیق با نیازهای اجتماعی و نیز حفظ روابط بین‌فردی رضــایت‌بخش، تعریف شــوند. کودکانی که در مهارت‌های اجتماعی توانمند هستند، در برقراری رابطه مؤثر با همسالان و فرآیند یادگیری در محیط آموزشی، عملکرد بهتری دارند؛ زیرا کسب این مهارت‌ها سبب بهبود تعاملات بین‌فردی و کاهش مشکلات رفتاری در این دانش‌آموزان می‌شــود(کیم و همکاران[1] ۲۰۱۶). دیدگاه یکی از مادران در مورد توانمندی در مهارت‌های اجتماعی بدین شــرح می‌باشــد: «خیلی خوب با همه ارتباط می‌گیره و خودش برای رابطه میره پیش‌قدم میشه».

نگاره ۲. یافته‌های پژوهش

1. Kim, H., & Colleague

بحث و نتیجه‌گیری

دوره کودکی به مثابه یک مرحله بسیار مهم در فرآیند تحول آدمی همواره مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در این گستره تحولی، مجوعه‌ای از تغییرات هیجانی، روانی و اجتماعی رخ می‌دهد که اساس زندگی حال و آینده فرد را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. از این‌رو پژوهش حا ضر با هدف واکاوی نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی– اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی انجام شده که نتایج آن شامل مضمون‌های اصلی مهارت‌های شناختی با ۷ زیرمضمون«حافظه فعال، پردازش دیداری، بازشناسی، یادآوری، پردازش اطلاعات، حل‌مسأله و بازی‌های هدفمند» و مهارت‌های اجتماعی با ۴ زیرمضمون «خانواده، کلاس‌های آموزشی، ارتباط با همسالان و توانمندی در مهارت‌های اجتماعی» می‌باشد.

یکی از عواملی که به‌طور مستقیم بر سطح سواد مردم یکی جامعه اثر می‌گذارد کیفیت آموزش و برنامه‌در سی در نظام آموز شی هر ک شور به‌ویژه آموزش دوره پیش از دب ستان و دب ستان ا ست(بدریان و کیامنش، ۲۰۰۸). به‌همین دلیل، امروزه اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است که افزایش روزافزون متقاضیان آموزش‌های این دوره، نیازهای والدین و اهمیت دوران کودکی، ضرورت تهیه برنامه غنی را در این دوره نشان می‌دهد. تحقیقات زیادی نشان می‌دهد که موفقیت کودکان در مدرسه تا حدی به آموزش‌ها و مهارت‌هایی بستگی دارد که قبل از ورود به مدرسه تجربه می‌کنند. به‌نظر می‌رسد توجه به مهارت‌های اصلی رشدی مانند مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های حرکتی، مهارت‌های شناختی و مهارت‌های اجتماعی از عواملی است که در این دوره باید پیش‌بینی و بر آموزش آن تأکید گردد. نتیجه پرداختن به این امور در دوره پیش از دبستان، می‌تواند در مراحل بعدی زندگی کودک به ظهور رسد و موجب ارتقاء رشد اجتماعی و موفقیت تحصیلی گردد.

مهارت‌های اجتماعی که از مضمون‌های اصلی این پژوهش می‌باشد، از مهارت‌های بسیار اساسی در روند ر شد کودک می‌با شد. ان سان فطرتا موجودی اجتماعی ا ست و به برقراری ارتباط با دیگران نیازمند ا ست؛ ب سیاری از نیازهای عالی ان سان، ا ستعدادها و توانایی‌های او تنها از طریق تعاملات بین‌فردی و ارتباطات اجتماعی می‌تواند شکوفا شود. بدون تردید از نظر اجتماع، مهم‌ترین بعد شخصیت افراد، بعد اجتماعی است. رشد و تکامل انسان در دوره کودکی از نظر رشد اجتماعی، عاطفی، شناختی و جسمانی دارای ویژگی‌هایی ا ست که توجه به آن‌ها می‌تواند کودک را از نظر سلامت‌روانی تأمین کند. نتایج این پژوهش ن شان داد که کودکان بدون ر شد اجتماعی و دا شتن مهارت‌های لازم، قادر نی ستند در تعامل اجتماعی با سایرین وظایف خود را انجام دهند. مهارت های اجتماعی مورد نیاز برای زندگی جمعی، طی فرآیند اجتماعی شدن که یکی از ضرورت‌های زندگی ان سان ا ست، ک سب می شود. ر شد اجتماعی نه‌تنها در سازگاری با اطرافیان موثر ا ست بلکه در آینده بر میزان موفقیت تحصیلی، شغلی و پیشرفت اجتماعی نیز مؤثر خواهد بود. همچنین رفتار اجتماعی مناسب، اکتسابی و در بافت خانواده یاد گرفته می‌شود و با تمرین و تکرار نهادینه می‌شود که با تحقیقات ابراهیمی و همکاران (۲۰۱۹) همسو است.

بازی‌های هدفمند و شرکت در کلاس‌های آموز شی، از دیگر م ضامین پژوهش حا ضر می‌با شد. یکی از معضلات امروز جامعه، عدم تحرک کافی در بین کودکان است که خلاف فطرت وجودی هر انسان است.

تجارب حرکتی در رشـــد اجتماعی نقش بســـزایی دارند(عمارتی و همکاران، ۲۰۱۲). یکی از این تجارب، بازی اســـت. در جریان بازی، مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کودکان تحول پیدا می‌کند و در چنین چارچوبی می‌توانند با بازسازی مکرر موضوعات و رویدادهای مهم، احساسات و هیجانات خود را ابراز کرده، به بینش جدیدی دست یابند و شیوه‌های سازش‌یافته‌تر بیان حل مسأله را فرابگیرند. بازی بیشتر ناشی از انگیزه درونی اسـت و در واقع بازتاب درون کودک اسـت. همچنین کودکان، در جریان بازی با همسـالان می‌توانند به‌صورت غیرمستقیم آموزش مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی را فرا بگیرند(تسای، ۲۰۱۳).

از دیگر مضـامین اصـلی این پژوهش، مهارت‌های شـناختی و کارکردهای اجرایی می‌باشـد. مهارت‌های شـناختی، فرایندهایی اسـت که در گذر آن مهارت های تفکر کودک گسـترش می‌یابد. این فرایند شـامل تشخیص، تصور، ادراک، استدلال و حل مسأله است. رشد این مهارت‌ها به کودک کمک می‌کند تا دنیای اطراف خود را بهتر شناخته و از اندیشیدن لذت ببرد. بدون شک، ارتقای این مهارت‌ها موفقیت های او را در سال های بعد در پی خواهد داشت؛ زیرا کودک در مواجهه با امور روزمره نیازمند درک کردن، تشخیص دادن، تفکر کردن و حل مسـأله اسـت. او برای اینکه بتواند محیط پیرامون خود را بشـناسـد. نیازمند این مهارت هاسـت. بنابراین موفقیت مربوط به زندگی آینده او در گرو توانایی وی در به کارگیری مهارت‌های شناختی است.

بر اساس مشاهدات و داده‌های تجربی، به نظر می‌رسد که آموزش‌های مقطع پیش از دبستان، تأکید عمده بر آموزش مهارت‌های تحصیلی و آماده کردن کودک برای ورود به مدرسه است. این روی‌آورد باعث شده ا ست آموزش حل م سأله که از زیرم ضمون‌های این پژوهش نیز می‌با شد، در سایه قرار گرفته و موجب می‌شـــود تا مشـــکلات عمده‌ای به علت خلاء مهارت‌آموزی برای کودکان پدید آید، زیرا حل مســـأله از مهارت‌هایی اســـت که در صـــورت آموزش می‌تواند بالندگی و بهداشـــت روانی کودکان را در مواجهه با مشـــکلات آینده حفظ و تقویت کند که این نتیجه با نتایج تحقیقات بخشـــایش و دهقان زردینی(۲۰۱۴) همخوان ا ست که در پژوهش خود دریافتند که آموزش مهارت حل مسأله به دانش‌آموزان، موجب پرورش مهارت‌های اجتماعی و رفتاری لازم در آن‌ها می‌شـــود و توانایی مؤثر بودن، غلبه بر مشـــکل، توانایی برنامه‌ریزی و انجام رفتارهای هدفمند و متناسب با مشکل در آن‌ها افزایش می‌یابد.

در این پژوهش سعی شد نگرش مادران نسبت به مهارت‌های شناختی- اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی واکاوی و شـناسـایی شـود. به نظرمی‌رسـد با به‌کارگیری و در نظرگرفتن عوامل شـناسـایی شـده، بتوان قدم‌های بنیادینی در تربیت فرزندی موفق و شکوفا طی نمود.

ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش، تمام مصاحبه‌شوندگان به طور آگاهانه و با رضایت شخصی در مطالعه شرکت کردند و از آنها رضایت‌نامه کتبی اخذ شد. و در جهت رعایت حقوق شرکت‌کنندگان و رعایت اصل رازداری، اطلاعات افراد بدون اخذ نام و نام خانوادگی ثبت و ضبط شد و تحلیل‌ها نیز به شکل ناشناس انجام شد، به طوری که امکان بازگشت به افراد از طریق اطلاعات میسر نبود.

مشارکت نویسندگان

در این پژوهش تمامی نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند. به این ترتیب که آقای سعید سجادی، نگارنده قسمت مقدمه و بحث و نتیجه‌گیری، آقای غلامعلی افروز در بازبینی ویراستاری و مدیریت مداخله و خانم معصومه ضابطی مسئول انجام مصاحبه‌ها و نگارنده قسمت یافته‌ها می‌باشند.

محدودیت و پیشنهادات

۱. با توجه به کمبود پژوهشی در زمینه واکاوی مهارت‌های اصلی رشد در دوره پیش‌دبستانی، پیشنهاد می‌شود این پژوهش به سه صورت تکرار شود: تکرار کامل(اجرای مجدد پژوهش توسط همین پژوهشگران)، تکرار حقیقی(اجرای مجدد پژوهش با پژوهشگران دیگر با همین روند پژوهشی) و تکرار نظام‌مند(اجرای مجدد پژوهش در جمعیت دیگر).

۲. متأسفانه امروزه توجه و تأکید سیستم آموزشی به افزایش هوش دانش‌آموزان متمرکز شده و مهارت‌های اجتماعی ناچیز انگاشته می‌شود در حالی که تعداد زیادی از کودکان در حالی وارد مدرسه می‌شوند که با وجود داشتن بهره هوشی مناسب، فاقد مهارت‌های اجتماعی لازم برای پیشرفت تحصیلی هستند. بر همین اساس، پیشنهاد می‌شود ساز و کاری تدوین و اجرا شود تا کودکان قبل از ورود به سن مدرسه، با مطالعه و مشورت از متخصصین این حوزه با درایت بیشتر در مسیر مهارت‌های اجتماعی گام بردارند.

۳. در بسیاری از خانواده‌ها، آموزش مسائل شناختی و اجتماعی صرفا به محیط‌های آموزشی مانند مهدکودک‌ها سپرده می‌شود درصورتی‌که خانواده به‌عنوان مراقبان اصلی کودک، باید به آموزش این مهارت‌ها از همان دوران اولیه کودکی اهمیت بدهند. در نتیجه پیشنهاد می شود این مهارت‌ها از بدو تولد به خانواده‌ها آموزش داده شود تا در جهت انتقال یادگیری منسجم و کارآمد مهارت حل مسأله و مهارت‌های اجتماعی کودکان مؤثر باشد.

تضاد منافع

بنابراظهار نویسندگان این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافعی نداشته است.

تشکر و قدردانی

از تمامی شرکت‌کنندگانی که در فرآیند نمونه‌گیری ما را یاری کردند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- Abolmaali, K. (2012). ***Qualitative research: from theory to practice***: Alam Publication. pp: 113-136. [Persian].
- Badrian, A., Kiamanesh, A. R. (2008). ***The need for rethinking the chemistry curriculum of different courses***. 7th National Conference of Iranian Curriculum Studies Association, Tehran Teacher Training University. [Persian].
- Bakhshayesh, A., Dehghan Zardini, R. (2014). Effectiveness of problem solving skill training on reducing of behavioral problems among students. ***International Journal of Behavioral Sciences***, 7(4), 347-353. . [Persian].
- Bakhshi, M. (2011). The effect of mind theory training on the social skills of students with mental disabilities aged 8 to 11 years. ***Master Thesis in Exceptional Child Psychology and Education. Faculty of Psychology***, Tehran University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences. [Persian].
- Barkley, R. A. (2001). ***The executive functions and self-regulation: An evolutionary neuropsychological perspective. Neuropsychology review***, 11(1), 1-29.
- Bekman, B (2015). Students' Goal Orientations and Cognitive Engagement In Classroom
  Activities. ***Journal Of Educational Psychology***, *80*, 514-523.
- Berk, L. (2014). ***Development through the lifespan***. (Seyed Mohammadi, Yahya). Tehran: Arasbaran publication. . [Persian].
- Côté, S. M., Larose, M. P., Geoffroy, M. C., Laurin, J., Vitaro, F., Tremblay, R. E., & Ouellet-Morin, I. (2017). Testing the impact of a social skill training versus waiting list control group for the reduction of disruptive behaviors and stress among preschool children in child care: the study protocol for a cluster randomized trial. ***BMC psychology***, *5*(1), 1-9.
- Denckla MB. (2005). Executive function. In: Gozal D, Molfese DL, editors. ***Attention deficit hyperactivity disorder.*** Berlin:Springer, 165-183.

Davis, N., Sheldon, L., & Colmar, S. (2014). Memory mates: A classroom-based intervention to improve attention and working memory. ***Australian Journal of Guidance and Counselling***, 24(01), 111-120.

- Ebrahimi, T., Aslipoor, A., Khosrojavid, M. (2019). The Effect of Group Play Therapy on Aggressive Behaviors and Social Skills in Preschool Children. ***Journal of Child Mental*** (Journal of Child Mental Health), Volume 6, Number 2; Page(s) 40 To 52. . [Persian].
- Emarati, F., Namazizadeh, M. Mokhtari, P., Mohammadian, F. (2012). Effects of selected elementary school games on the perceptual-motor ability and social growth of 8-to-9 year-old female students, ***Journal of Research in Rehabilitation Sciences***, 7(5), 661. . [Persian].
- Forrester, M. A. (2013). ***The development of young children's social-cognitive skills***. Psychology Press.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Methodological Epistemological Inquiry. Educational Technology Research and Development. 30(4), 233-252.
- Heckman, J. J., & Mosso, S. (2014***). The economics of human development and social mobility***. *Annu. Rev. Econ.*, *6*(1), 689-733.

- Hernández-Lastiri, P., Borges, Á., & Cadenas, M. (2019). ***Differences in Mechanisms of Social Interaction of Gifted Children Based on Peer Acceptance.*** Acción Psicológica, *16*(1), 13-30.
- Hooman, H. A. (2006). ***A practical guide to qualitative research.*** Tehran: Samat Publications. [Persian].
- Khoiriyah, A. J., & Husamah, H. (2018). Problem-based learning: Creative thinking skills, problem-solving skills, and learning outcome of seventh grade students. ***JPBI (Jurnal Pendidikan Biologi Indonesia)***, 4(2), 151-160.
- Kim, H., Carlson, A. G., Curby, T. W., & Winsler, A. (2016). ***Relations among motor, social, and cognitive skills in pre-kindergarten children with developmental disabilities***. Research in developmental disabilities, 53, 43-60.
- Kirk, S., Gallagher, J. J., & Coleman, M. R. (2014). ***Educating exceptional children***. Cengage Learning.
- Krogh, sl, slentz. K. (2011). ***Early chidhood education yesterday***. Tomorrow. Pubished the uk, Cambridge university.
- Myers, D. G. (2007). ***Do what you feel, maybe: The powers and perils of relying on intuition.***
- Mofidi, F. (2014). ***Foundations of education in preschool***. Tehran: SAMT publication. .[Persian].
- Mohammadpour, A. (2011). ***Qualitative Research Method of Anti-Method 1-Logic and Design in Qualitative Methodology***. Tehran: Sociologists Publication. . [Persian].
- Mohammadzadeh, Z., Salehi, K. (2015). Pathology of scientific vitality and dynamism in scientific and academic centers: A study according to "Phenomenology", ***Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies,*** 3(11), 1. .[Persian].
- Nurdyansyah, N., Siti, M., & Bachtiar, S. B. (2017). ***Problem Solving Model with Integration Pattern: Student's Problem Solving Capability.***
- Nutbrown, C. (2011). ***Key concepts in early childhood education and care.*** Sage.
- Rimm-Kaufman, S. E., Curby, T. W., Grimm, K. J., Nathanson, L., & Brock, L. L. (2009). ***The contribution of children's self-regulation and classroom quality to children's adaptive behaviors in the kindergarten classroom. Developmental psychology***, 45(4), 958.
- Roberts, G., Quach, J., Gold, L., Anderson, P., Rickards, F., Mensah, F., ... & Wake, M. (2011). ***Can improving working memory prevent academic difficulties? A school based randomised controlled trial. BMC pediatrics***, 11(1), 1-9.
- Roskos, K. A., Tabors, P. O., & Lenhart, L. A. (2004). ***Oral Language and Early Literacy in Preschool: Talking, Reading, and Writing. International Reading Association***, Headquarters Office, 800 Barksdale Rd., PO Box 8139, Newark, DE 19714-8139.
- Salehi, K., Bazargan, A., Sadeghi, N., Shokoohi-Yekta, M. (2015). Representing the Teacher's Perceptions and Lived Experiences of the Possible Damages for Implementing the Descriptive Evaluation Scheme in Primary Schools, ***Journal of Measuring and Educational Evaluation Studies***, 5(9), 59-99. .[Persian].
- Schneider, W. J., & McGrew, K. S. (2012). ***The Cattell-Horn-Carroll model of intelligence.***

- Seidman, L. J. (2006). ***Neuropsychological functioning in people with ADHD across the lifespan***. Clinical psychology review, 26(4), 466-485.
- Shokoohi-Yekta, M., Zamani, N., Pourkarimi, J. (2015). Effects of Problem-Solving Instruction on Improving Social Skills and Decreasing Behavioral Problems: A Single subject Study on slow-learner students, ***Quarterly Journal of Psychological Studies,*** 10(4), 7-32. . [Persian].
- Tsai, M. H. (2013). ***Research in play therapy: A 10-year review in Taiwan. Children and Youth Services Review***, 35(1), 25-32.
- Weber, S., Kronberger, N., & Appel, M. (2018). ***Immigrant students' educational trajectories: The influence of cultural identity and stereotype threat. Self and Identity***, 17(2), 211-235.
- Zare, H., & Jahanara, A. (2013). ***The Effect of Computer Games on Information Processing In Young Adults. Taffakor va Kudak (Thinking and Children)***, 4(1 (7)), 27-49. . [Persian]